

SFT Svensk Familjeterapi

Nummer 4/2016

Illustration: Rosanne Macke Alström

God jul och ett gott nytt år
önskar redaktionen för SFT

Svensk Familjeterapi

Nr 4, 2016 årgång 27
Issn 100-3421
Utges av Svenska Föreningen
för Familjeterapi (SFFT)

Redaktör:

Anita Blom af Ekenstam,

Redaktör/layout:

Mårten af Ekenstam

Adress: Ringvägen 47b,
181 51 Lidingö

Mail: sftred@telia.com

Nästa nummer

kommer ut i mars

Manusstopp: 15/2

SFFT:s styrelse

2016 – 2017

ordförande

Charlotta Westberg,

kassör

Ronny Axelsson,

sekreterare

Jörgen Gunnarson,

ledamöter:

Ann-Helene Nilsson

Susan Hanshoff

Lena Lang

Kerstin Lodén Gustafson

Ulrica Holmbom

vetenskaplig

sekreterare

Ingegerd Wirtberg,

www.sfft.se

Föreningens

webbadress:

www.sfft.se

Vi finns på Facebook:

sfft - Svenska föreningen för
familjeterapi

ORDFÖRANDEORD

Så är hösten i full gång och vintern närmar sig. I södra Sverige vill ljuset ännu inte släppa taget och löven på ekarna i min trädgård är ännu lite gröna. Norröver har ni snö. Vilken rikedom! Just nu sitter jag på ett hotell i Reykjavík och blickar ut över snöklädda bergstoppar och svart sand. I frukostmatsalen förundras de amerikanska turisterna över naturens storslagenhet och jag förundras över de amerikanska turisternas oblygsamhet när de högljutt pratar med varandra tvärs över matsalen. Bredvid mig sitter ett japanskt par och pratar lågmält med varandra. Den franska pappan försöker entusiasmera den truliga tonårsdottern som halvhjärtat verkar lyssna på honom. Det har varit nordiskt ordförandemöte på Island med många spörsmål som jag ska återkomma till i nästa nummer av SFT.

Det brukar vara ett nordiskt ordförandemöte en gång per år och i år var det förlagt på Island med anledning av den Nordiska kongressen som äger rum på Island 31/5-3/6 2017. Kongressprogrammet har ett mycket lovande innehåll och ni hittar programmet på sffts hemsida. Kongressarrangörerna önskar fler workshops, även svenska, så ta tillfället i akt och anmäl er och var med om en unik upplevelse på Island. Sffts medlemmar beslutade på årsmötet i Karlstad att föreningen skulle gå in och ekonomiskt sponsra svenska workshopphållare. Sfft kommer därför att stödja varje workshop med halva kongressavgiften. Så återigen, ta tillfället! (Och mer om det står också att läsa på hemsidan).

Det råder en turistboom på Island just nu och den isländska valutan stiger. Det innebär dock att också priserna stiger och att det är ont om hotell för våren 2017 redan nu. Vår isländska systerförening är därför angelägen om att vi alla anmäler oss i god tid till kongressen, helst redan nu. Om detta skriver våra isländska vänner Bragi Skulason (ordförande) och Turidur Hjalmtysdottir (kongressamordnare) mer i detta nummer av SFT.

Och i mitten på oktober, närmare bestämt den 13-14 oktober, ägde ett fullbesökt vetenskapligt symposium rum i Karlstad med ett mycket angeläget ämne. Om detta står också att läsa i detta nummer av SFT. Det var dessutom många ickemedlemmar som deltog på symposiet vilket förhoppningsvis kan generera fler medlemmar till föreningen. Vi tackar GullBritt Rahm och hennes arbetsgrupp för den fina insats de gjorde för att skapa symposiet.

Under det vetenskapliga symposiet ägde också sffts årsmöte rum. Sittande styrelse blev omvald och vi tackar för ert förtroende. Stafettpippen för nästa hösts konferens/symposium är överlämnad till lokalföreningen i Västerbotten.

Ja, det var allt från ordförande just nu. Vintermörkret närmar sig Sverige och vad kan då passa bättre än att kura ihop sig i soffan eller favoritfåtöljen med årets sista nummer av SFT i sin hand? God läsning!

Charlotta Westberg
Ordförande

Årets familjeterapeut 2016

Björn Holmberg. Foto: Mårten af Ekenstam

I samband med det vetenskapliga symposiet i Karlstad den 13-14/10 utsågs Björn Holmberg till årets familjeterapeut. Björn hade inte möjlighet att närvara då han var på en resa utomlands. Tillkännagivandet mottogs med varma applåder.

Motiveringen lyder:

”I en värld som alltmer präglas av ett främlingsskapande och individualistiskt synsätt på människan representerar Björn Holmberg det absolut motsatta. Genom sitt engagemang för familjeterapins utveckling, det långsiktiga arbetet som föreläsare, handledare och psykoterapeut förmedlar Björn betydelsen av ett systemiskt och samforskande förhållningssätt. Genom att i olika delar av Sverige introducera samforskning, en kvalitativ utvärderingsmetod i familjearbete bidrar Björn till vår fortsatta kunskapsutveckling. Samforska innebär att tillsammans våga se och möta varandra för att på det sättet utvecklas. Att, såsom William Blake, se en värld i ett sandkorn och en evighet i en timme.”

Medlem i Sveriges Familjeterapi Förening - SFFT blir du automatiskt genom att gå med i en regional förening. Alla föreningarna finns presenterade på SFFT:s hemsida, www.sfft.se, under rubriken regioner. Här följer också en lista på kontaktpersoner för de olika regionala föreningarna.

Norr: Liz Bertholdsson, liz.kjell@tele2.se

Mitt-Sverige: www.ffmitt.com Johanna Öhrnell johannaohrnell@gmail.com

Telefon arb: 063-150 250

Dalarna: Ulla Hedman ulla.hedman@existensia.se

Västra Sverige: Ilze Norman ilze.norman@alingsas.se

Telefon: 0322-15401, 0733-963300

Södra Sverige: Ulf Korman ulfkorman@comhem.se

FTF-Sydost: Eva Sjökvist evasjokvist14@gmail.com

Famös, mellersta och östra Sverige: www.famos.se Håkan Pettersson khpettersson@gmail.com

Stockholm: Susan Hanshoff susan.hanshoff@telia.com

Åland: Crister Eriksson cristere@aland.net

Det är till din regionala förening du vänder dig med namn- och adressändringar.

Våldutsatta barn vad vet vi och vad gör vi

Karlstad en torsdag i oktober. Konferenscentrum. Fullsatt sal, lapp på luckan. Gensvaret alltså stort när Värmlandsgruppen arrangerade årets symposium med fokus på barn och våld. Undertiteln var ”Vad vi vet och vad vi gör?”, alltså lite samma pragmatiska anslag som kongressen i Växjö för ett år sedan. Hands On!

Med stort engagemang beskrev forskarna Kjerstin Almqvist och Ulf Axberg insatser för våldutsatta barn och föräldrar. De är båda dubbelkompetenta, alltså både kliniker och forskare. Kjerstin som professor i Karlstad och Ulf som lektor i Göteborg. De turades liksom om och förstärkte varandras framställningar. Ulf började med olika definitioner av våld och farliga situationer. Våldsdefinitionerna varierar, men våldet tar olika skepnader såsom fysiskt, sexuellt, materiellt, psykiskt och latent våld. Om det latent våldet var församlingen enig med Ulf om att via en enskild våldsepisod i det förflutna kunde förövare underhålla skräck enbart med blicken. Övriga underordnade sig helt enkelt. Ulf påpekade också att när det gäller våldet mot kvinnor är det oftare upprepat, grövre och resulterar i fler negativa konsekvenser. Var 4:e kvinna och var 6:e man har blivit utsatta för våld ur ett livstidsperspektiv. Våld mot mammor utgör ett av de stora hoten mot barns utveckling och hälsa. Man räknar med att 10% av alla barn lever i en våldsbärogen familj.

Våldet startar inte sällan efter att kvinnan bundit sig så att hon fått svårt att gå, menade Kjerstin. Kanske hon gift sig eller fått barn och förövaren kunnat konstatera att ”nu är hon min”. Hemmet är den farligaste platsen. Våldet startar ofta mot de yngre kvinnorna (16-34 år) och därigenom också mot de yngre barnen. Härigenom kommer också små barns anknytning i fokus. Kjerstin vill i sin forskning föra samman dessa ansatser, se hur barns anknytning formas av dessa tidiga våldserfarenheter. Hur hjärnan utvecklas i en aggressiv miljö

med hög anspänning. Hur barnens copingstrategier växer och formas. Nota bene att många förövare själva är offer i barndomen.

Vanliga mönster i relationerna är att barnet är spänt, vaksamt och anpassar sitt beteende till den våldsamme föräldern alltmedan det förlorar tilliten och tar på sig en föräldraroll och tröstar den våldutsatte.

Kjerstin gick sedan igenom en kartläggning som gjorts kring att fråga om våld på respektive IFO, Familjerätt och BUP. Resultatet var skrämmande, och den låga aktiviteten verkade organiserad av konstaterandet ”Vet vi inte vad vi skall göra med svaret är det svårare att

listade Kjerstin följande: bristande emotionell regleringsförmåga, benägenhet till aggressioner, oro, ångest och posttraumatiska stressymtom, avvikande mentalisering, negativ syn på sig själv och andra och slutligen relationssvårigheter.

Med önskad tydlighet framgår behovet av kartläggning och skyddsplanering. Plus att det finns en massiv problematik att arbeta med.

Sedan gled föreläsarna över till att presentera några program som med god internationell renommé jämförts i en studie förlagd till socialtjänst och barnpsykiatri.

Fyra enheter inom socialtjänsten prövade Kid's Club. Det är en manualstyrd

Lars Lerins björkskog

ställa frågan”.

Skadorna i familjerna belystes tydligt. Skadorna i föräldraförmågan och i samspelet kunde bestå av föräldrars oförmåga att skydda sitt barn, oförmåga att lugna och trygga sitt barn, mindre lyhört samspel med barnet, svårigheter att sätt gränser på ett adekvat sätt och oförmåga att hantera barnets ilska/aggressivitet. Och när det gäller negativ påverkan på barnets psykiska utveckling och hälsa

gruppmetod för barn som bevittnat våld. Fyra andra enheter prövade Project Support, en insats som ges till föräldrar med barn (3-12 år) som bevittnat eller utsatts för våld. Insatsen gavs i hemmet varje vecka. Föräldraförmågan tränades bland annat genom rollspel. På BUP testades på fem enheter CPP Child-parent-psychotherapy, en psykodynamiskt grundad ansats. Terapeuten arbetar med barnet och föräldern och samspelet

är i fokus när terapeuten lotsar genom berörande lekteman. Slutligen TF-KBT som gavs till barn (6-18år) inom BUP. Metoden omfattar 12-16 individuella sessioner och sker parallellt med ett föräldrarbete avsett att öka stödet i vardagen. Metoden innehåller olika komponenter: psykoedukation, affektreglering, avslappning, kognitiv coping, traumaberättelse, in vivo exponering, gemensamma samtal och säkerhetsplanering.

Studien visade på generellt goda resultat för metoderna, de är adekvata och ger bättre effekter än sedvanlig behandling. Men de har var för sig metodiska problem och det gemensamt att implementeringen innebär svårigheter. Det är våra organisationer som är problemet. t ex med rekrytering av patienter/klienter och att säkerställa hållbarheten kring verksamheterna..

Metoderna representerar dock goda alternativ både till socialtjänstens Trappan, KIBB och parallella barnföräldragrupper som Bojen och projekt Utväg. Eller på BUP till EMDR och psykodynamisk korttidsterapi.

Kjerstin sammanfattade vad forskning visar att bra metoder bidrar med. De innehåller kognitiv bearbetning och bemästringsstrategier, strategier som stärker beteendemässig och känslomässig regleringsförmåga, som direkt adresserar den traumatiska händelsen och exponerar den genom berättande och som slutligen inkluderar omsorgspersonen.

Sedan avslutade hon med några praktiska observandum vid val av respektive metod, som att tänka på om insatsen bedrivs på dagtid, om den våldsbenägna föräldrarnas medverkan krävs, om barnet förväntas prata och medverka. Om det är fokus på barn eller förälder, om barnet klarar att inte kränka andra barn och om kommunen har tillräckligt rekryteringsunderlag.

Maffig och ytterligt intressant genomgång med de båda forskarna på podiet samtidigt och i slutet för en kort frågestund.

Sedan vältrade vi oss över till Lars Lerins Sandgrund för att möta helt andra bilder!

Andra dagen ägnades åt förebyggande av våld. Tre föreläsare var anmälda.

Först Anna Mautner som är psykolog och metodutvecklare på Magelungen. Hon presenterade några fallstudier varav en samtidigt var hennes examensuppsats på psykoterapeututbildningen. Hon utgick från metoden Tryggare Barn.

Hon uppehöll sig vid vikten av en röd tråd från orosanmälan till insats. Att inte tappa dessa ärenden. En nyckel var att snabbt komma igång. Hon menade att det var viktigt att ha något konkret att direkt kunna erbjuda som samtidigt var avgränsat i tiden. Ett exempel kunde vara ett program som innehöll fem teman för lugnt föräldraskap. Redskap som föräldrarna kunde ha nytta av i laddade situationer. De kunde gärna utgå från kända föräldraträningsprogram som Komet. Kanske inspelade vinjetter kunde vara till hjälp. Eller en broschyr att stoppa i handen.

Hon förordade att mer framkalla förändringsprat (t ex med MI metoder), och att söka ingångar och mindre av argumenterande och rådgivning kring själva våldet. Ibland kunde det till och med vara en fördel att helt släppa fokus på våldet till förmån för att få igång processen.

En viktig vägledning i arbetet var att återge föräldern en känsla av kontroll så att den kunde hjälpa barnet genom att ge uppmärksamhet kring ”rätt” saker, inte bråk och stök. En annan viktig del i arbetet var att förebygga konflikter, kunna välja bort dem och att behålla lugnet.

Den centrala fråga lyder ”Hur kan vi i högrisksituationer arbeta med problemlösning med barn och föräldrar alternativt behandlare. Här kunde samforskning kunnat vara ett redskap. Anna lyfte fram det arbete som görs i Bromma.

Att få igång processen snabbt var alltså en del av den röda tråden och så var också vikten av inbyggda checklistor. Man skulle kunna göra för och eftermätning för att följa föräldrarnas mående

och kommunikation med barnet. Anna beskrev till sist sin uppsats som början på en större studie som skulle göras i samarbete med Karolinska Institutet, enligt en s k Single-Subject-Design. Man identifierar tillsammans med föräldrar och barn ett antal nyckelbeteenden, både positiva och negativa. Sedan räknar man dem genom att sätta streck för de gånger beteendet inträffar.

Karin Pernebo, doktorand vid Linnéuniversitetet talade utifrån små barns erfarenheter av att gå i behandling och deras berättelser om sin våldsutsatta förälder. Dessa studier är delar i hennes kommande avhandling.

Med små barn menade Karin förskolebarn och hon listade barnens erfarenheter av att gå i psykoterapeutisk behandling, både de positiva och de negativa. Det var viktigt, menade barnen, att någon lyssnade, att man fick stöd, att de fick hjälp av aktiviteter och lekmaterial, att de kände att det inte var fel på dem och att man fick träffa andra barn (gruppbehandling). Bland det negativa som barnen tog upp var osäkerhet kring att alls prata om dessa saker, att de kunde ta illa upp av frågor, de kunde bli överväldigade av känslor och ibland känna sig oförstådda. Svårt var också att känna sig annorlunda och fel.

Därifrån gick Karin över till att berätta om hur hon gjort sin andra studie och om etiska överväganden i samband med den, t ex frågan om båda föräldrarnas samtycke. Hon använde ett semistrukturerat arbetssätt vilket hon tyckte möjliggjorde att bättre kunna följa barnens berättande.

Resultatet av studien var att barnens berättande föll ut i tre olika kategorier. Den första gruppen berättelser var sammanhängande. De rymde beskrivningar av föräldern som välvillig och omsorgsgivande men stressad och otillgänglig för barnet. Den andra gruppen berättelser rymde vaga beskrivningar och innehöll känslor av frånvaro, ytlighet i barnens beskrivningar eller var fragmentiserade.

Fortsättning på nästa sida

Barnen var under intervjuerna motoriskt oroliga och mentalt ofokuserade. Karin benämnde denna kategori som bristfälligt berättande om föräldern. I den tredje gruppen fungerade föräldern som trauma-trigger. Barnen antingen vägrade svara på frågor eller på annat sätt undvek dem eller alternativt fick direkta genombrott av påträngande minnen.

Karin gav fina exempel alla dessa sorters berättelser. På slutet förde hon en diskussion kring sina resultat och om vad barnen i respektive grupper kunde behöva för insatser.

Efter rasten informerade Gisela Pribe, docent från Lunds Universitet, om det nystartade Nationella Kunskapscentrat Barnafriid. Det är placerat i vid Linköpings Universitet och skall arbeta tvärprofessionellt. Det skall stimulera och stödja samverkan över myndighetsgränserna. Det skall främja nätverk och kunskapsutbyte mellan yrkesverksamma praktiker, forskare och idéburna organisationer, som det står i den folder som delades ut. Helt i symposiets anda.

Sist ut var Anna Forsell, numera Jonhed, doktorerad socionom, som ta-

lade om barns umgänge med våldsutövande fäder. Hennes avhandling heter Better safe than sorry. Anna började med att skicka runt avhandlingens och en barnbok värd att nämnas Rättan kan inte följa med av Åsa Källström och Elisabeth Höberg Eriksson.

Därefter gick hon över till att beskriva umgängets svåra och komplicerade kontext. Hon listade 11 svåra faktorer som spelar in när barn skall umgås med fränskilda/våldsutövande föräldrar. Alltifrån pågående myndighetsingripande som utredningar, åtal, pågående behandling och eventuellt skyddad identitet till psykosociala förändringar som flytt, försämrad ekonomi, traumatisering och kanske ett fortsatt våld.

I en av delstudierna i avhandlingen bad Anna barnen beskriva pappan som omsorgsgivare och resultatet föll ut i fyra omdömen, oengagerad, ointresserad, lat och i bästa fall ett komplement om mamma inte finns där.

I studien var barnens medelålder låg, under 6 år, vilket låg helt i linje med vad alla forskarna underströk, viktigt med de små barnen. När det gäller barnens behov vid umgänge gjorde Anna (och

Anders Broberg) en viktig distinktion mellan barn i allmänhet och barn i synnerhet. Barn i allmänhet har behov av båda sina föräldrar, även efter separation. Barn i synnerhet, underströk Anna, har inte nödvändigtvis det, i synnerhet inte den våldsutövande föräldern. Ibland inte heller av den våldsutsatte.

Anna fick i detta angelägna ämne lite bråttom på slutet och vi alla var trötta, mätta och uppsträckta. Klockan gick snabbt och viktiga frågor blev hängande. Lite som en cliff-hanger. Litet får man skylla på symposieformen som inte erbjuder tillräcklig tid att fråga och diskutera. Allt nog. Det kan väl också sägas vara litet signifikativt för temat. Först kommer inget, sedan kommer allt. Mycket kunskap att ta in, tänka och reflektera om, forska mer kring och inte minst fråga och samtala om i våra verksamheter.

Vår vetenskapliga sekreterare Ingegerd Wirtberg sade några sammanfattande ord och delade ut en välförtjänt gåva till arrangörsgruppen.

Sedan blev det vardag!

Tommie Fälth.

NÄR DET BJÖDS PÅ vetenskapligt symposium med temat barn utsatta för våld blev det lapp på luckan i Karlstad. Slutsålt till sista stol och folk som molokna fick vända i porten. Förväntningarna var alltså höga när ett så viktigt tema skulle sättas under lupp.

Forskarna, fem stycken, som berättade engagerat om de långa ihärdiga forskningsstudierna hade alla fina framställningar men brottades med det välkända faktum att vi vanliga kliniker – vilket var den största delen av åhörarna – började klippa med ögonen när för många tabeller, prat om signifikans och mätningar och resultat i alltför stor utsträckning tog över.

Forskare har ju den benägenheten, att envetet berätta om hur själva forskningsstudien avlöpte och alla svårigheter att samla in data. Familjeterapeuterna – törstande efter input ett år utan kongressatt istället och väntade på ”ja men vad fick ni fram då?” eller ännu hellre, ”hur jobbar vi med det här?”

Den mäktiga utsikten från föreläsningssalen – utanför panoramafönstren flöt Klarälven stilla förbi som en påminnelse om att vi alltid är i rörelse och ingenting är beständigt – blev ett tackamt konstverk att betrakta för oss som inte hade full ork att hänga med i siffertsuna-

min på den överdimensionerade duken vid scen.

Just att tiden går och att allting ständigt förändras är kanske något som kan vara extra viktigt att beakta när forskningsstudier som tagit flera år att genomföra skall redovisas.

Inga skuggor faller över vare sig detta viktiga tema eller forskare men diskrepansen mellan forskare och oss vanliga kliniker är ett mellanrum som verkligen kräver sin ansträngning av båda parter.

Resultaten var ändå berikande, att så många barn och familjer lever i våld, i synnerhet i den gruppen vi ”inom fältet” arbetar med gör att vi inte får väja för att våga fråga om det. Många av oss tror ju att vi kan ana var det förekommer våld men det kan vara en risk, vi bör alltid fråga barnen om våld och inte på indikation. De allra flesta barn ser det också som positivt då vi ställer frågan. Som vanligt – visst börjar vi se ett mönster – verkar ingen metod vara överlägsen den andra men alla är ok, och vi får inte låta oss tro att det inte är viktigt med en metod bara för att ingen är särskilt mycket bättre än den andra.

På fredagsmorgonen, ännu ett par andetag till full vakenhet, satt vi sömndruckna i den överfulla salen för ytterligare en dag då arrangörerna – på sedvanligt vis – skulle bjuda på musik

för att få oss på tårna igen. Alla som varit på kongresserna vet att det kan sluta hur som helst, jag kan inte nog lovorda de som ställer upp på en så otacksam uppgift som att stå för morgonunderhållningen i lysrörsflämtande ljus till trötta terapeuter. Bandet, som var så nytt så det inte hade något namn, var några elever från gymnasieskolans musiklinje som lite blygsamt radade upp sig i indiepopfrisyrer och klädsam blygsamhet i något som måste känts som allt annat än bekvämt. Istället för det magplask som jag såg framför mig komma visade sig arrangörerna gjort ett genialiskt drag; Sångerskan – en Evelina med såväl styrka som bräcklighet – gjorde ihop med bandet den mest hjärtskärande, sköra version du kan tänka dig av Oasis ”half the world away”, och i dryga tre minuter stod tiden stilla när familjeterapeuter från all Sveriges hörns vardagsgråa mottagningar fick sig en känslomässig omgång av längtan bort och nervig sårbarhet. Ett synnerligen lyckat soundtrack till kongressen och den känslomässiga input som behövdes för att kunna ta till sig de viktiga resultat som förtjänstfullt presenterades under de här dagarna i Karlstad.

Patrik Kärn

Jan Forsberg

Ulrika Bertilsson

Utbildningar i process- och samtalsmetodik våren 2017

Folkuniversitetet erbjuder en grundkurs och en fördjupningskurs i Process- och samtalsmetodik under våren 2017. Kursledare för båda utbildningarna är Ulrika Bertilsson och Jan Forsberg, Johannebergs Familjeterapi HB. Jan och Ulrika är legitimerade psykoterapeuter, familjeterapeuter, psykoterapihandledare och handledare i psykosocialt arbete. De har lett uppskattade kurser på Folkuniversitetet de tre senaste åren.

Process- och samtalsmetodik – grundkurs

En utbildning om samspelelement i relationer för dig som behöver en teoretisk och praktisk grund för att arbeta med relationsproblem genom familjeterapi eller i andra sammanhang. Några formella förkunskaper krävs inte, men kännedom om grundläggande socialpsykologiska begrepp och erfarenhet av klientarbete underlättar för dig.

Innehåll

- Övergripande teorier om människa och samhälle
- Analys och behandling av kommunikationsprocesser och strukturer
- Samarbete i behandlingsteam
- Reflektion över egna personliga och professionella perspektiv

Kursfakta

Kursen är uppdelad på tre omgångar à 2 heldagar (6-7/2, 6-7/3, 3-4/4). Kortare teoretiska genomgångar varvas med praktiska gruppövningar och rollspel med simulerade situationer.

Pris

9.200:-. Moms tillkommer

Process- och samtalsmetodik – fördjupningskurs

Fördjupningskursen vänder sig främst till dig som gått introduktionskursen i Samspelelementad vård och behandling. Har du gått annan kurs med motsvarande innehåll, omfattning och upplägg kan du ladda ned och skicka in ett ekvivaleringsformulär i god tid innan kursstart.

Innehåll

- Samgående – att bygga en terapeutisk allians baserad på förtroende
- Terapi och reflekterande team – extra dimensioner i terapin
- Problem-, mål- och resursformulering samt samtalsstrategi i övrigt
- Samspelelement - Inre och yttre omstruktureringar

Kursfakta

Kursen är uppdelad på tre omgångar à 2 heldagar (13-14/2, 13-14/3, 10-11/4). I början varvas kortare teoretiska genomgångar med videoinspelade rollspel, och mot slutet integreras teorin direkt i videoinspelade rollspel som bygger på deltagarnas egna erfarenheter av familjearbete.

Pris

9.200:-. Moms tillkommer

www.gsi.se

GÖTEBORGS SOCIALPSYKOLOGISKA INSTITUT AB

www.folkuniversitetet.se/goteborg

Familjeterapi och samspelskunskap

I maj 2016 ägde en Nordisk Marte Meo konferens rum i Göteborg. Flera av plena föreläsarna var etablerade svenska familjeterapeuter som även har utbildning i samspelsmetoden Marte Meo. För mig som familjeterapeut och Marte Meo utbildare är kopplingen till kunskap om barns behov av utvecklingsstöd och gott samspel oerhört betydelsefull och därför vill jag helt kort beskriva några av presentationerna här.

Metoden Marte Meo bygger på studier av hur föräldrar och barn naturligt samspelar med varandra, och hur detta bidrar till barnets sociala och intellektuella utveckling. I metoden filmar vi korta sekvenser av samspel, sk mikrosekvenser och analyserar samspelet för se hur vi kan stödja och hjälpa föräldrar att se behov och resurser hos barnet och föräldrarnas möjligheterna att påverka samspelet i positiv och utvecklingsstödjande riktning. För mer information: Läs gärna Samspelets kraft av Monica Hedenbro och Ingegerd Wirtberg

Monica Hedenbro familjeterapeut och Marte Meo-utbildare var konferensens första svenska föreläsare. Monica visar oss Tresamhetens och flersamhetens betydelse med underrubriken Barns utveckling i ett familjesystemiskt perspektiv. Monica pekar på att familjesystemen är ömsesidigt relaterade till varandra och påverkar varandra. Redan Minuchin 1985 visade att de kombinerande interaktionerna skapar familjeprocessen.

I sin doktorsavhandling har Monica följt familjer över tid och visar hur familjekommunikationen utvecklas och hur denna påverkar barnet. Familjekommunikationen och familjesamspelet har betydelse för utveckling av intersubjektivitet, mentalisering och affektreglering.

Ni som åker till Island på den Nordiska familjeterapikonferensen i maj 2017, där Monica är en av plenaföreläsarna kommer med all säkerhet få ta del av Monicas forskning där hon följt familjer i över 20 år. Jag tror att Monica har en alldeles unik erfarenhet som familjeterapeut.

Kerstin Neander som tillsammans med Pia Risholm-Mothander forskar på Trygghetscirkeln införande och effekt här hos oss. Även Kerstin har disputerat: Indispensable Interaction. Parents' perspectives on parent-child interaction interventions and beneficial meetings. Örebro university, Örebro.

I sin föreläsning visar hon på olikheter/likheter i COS och Marte Meo.

Kerstin utgår från fem specifika relationsfärdigheter som är av betydelse för barns behov av utvecklingsstöd

1. En sammanhängande förståelse för barnets behov.

2. Färdigheter i att observera och dra slutsatser

3. Mentaliseringsförmåga.

4. Känsloreglering.

5. Empatisk förmåga.

Ulf Axberg är den siste av våra svenska plena föreläsare och hans doktorsavhandling heter: Assessing and treating three to twelve-year-olds displaying disruptive behaviour problems.

På konferensen pratar Ulf om Barn som lever med våld i familjen- hur påverkas de? Ulf konstaterar att finns det barn i familjen finns det alltid mer än ett offer. För barnens del är det ökad risk för skolsvårigheter, sociala svårigheter bristande framtidstro och förändrad världsuppfattning samt torftigt kärleksliv.

Det finns skyddsfaktorer som vi behöver känna till och igen.

Ulf pekar på hur vi som familjeterapeuter/familjebehandlare kan ställa frågor om detta så viktiga ämne samt arbeta tillsammans för att synliggöra barnens behov.

Ulf var också en av presentatörerna på årets Vetenskapliga symposium i Karlstad där han och övriga förmedlade både barnens utsatthet men att det utvecklas metoder och kunskap om hur vi kan arbeta vidare som familjeterapeuter med de utsatta barnens behov i fokus.

Ulf konstaterar att

*Vi behöver bli bättre på att uppmärksamma och sätta in insatser tidigt

*Vi behöver bli bättre på att bedöma utsatthet och skyddsbehov

*Det finns idag flera insatser som visat lovande resultat

*Oftast lättare att rätta till en avvikande utveckling tidigt än sent

Det finns ett flertal videobaserade samspelsmetoder som ni kan läsa om i en nyligen publicerad artikel "Video Feedback Intervention With Children: A Systematic Review" Stina Balldin, Philip A.Fisher and Ingegerd Wirtberg och kan hittas på <http://rsw.sagepub.com/supplemental>

Min förhoppning är att några eller någon av er inspirerats att om möjligt lyssna på Monica Hedenbro, Kerstin Neander, Ulf Axberg när tillfälle ges. Ni har alla möjlighet att ta del av allt de publicerat bara sök på deras namn.

Åse Ljungquist
socioonom, leg psykoterapeut och handledare

MEETING IN THE MIDDLE

FAMILY THERAPY PATHWAYS TOWARDS RECONCILIATION

31. 5. - 3. 6. 2017

Reykjavík, Iceland

<http://nordiskcongress2017ice.is/>

Our Nordic Congress in Reykjavik 2017:

<http://nordiskcongress2017ice.is/>

Dear all interested!

Please consider the fluctuation in currency and book early!

Iceland is a country of around 330 000 people, with the smallest base for any currency in the world so it is easily manipulated. The rise in the Icelandic krona consolidation rate lately is not only due to the krona rising but also because of the currency of other countries have fallen somewhat. As we do not know how the krona will develop in the coming months compared to foreign currency we encouraging you to book as soon as possible in the hope of a better price.

Please also note our early bird price.

Early Bird on Hotels accelerated to the 1th of December because of heavy demand of tourists.

In Iceland the number of foreign tourists has more than doubled since 2010. The

average yearly growth rate has been 21.6% since 2010. The biggest increase was from 2014 to 2015, or 29.1%. In Iceland we started reserving hotel rooms for our guests already in the fall of 2014. This made it possible for us to ensure you an accommodation in 2017. Now we are under pressure from the hotels to fill our reserved blocks. There are tourists queuing up for those rooms and some of the hotels are already having shortage of rooms, still holding on to our blocks. We do not know how long we can hold on the reserved blocks. That is why we have to accelerate our Early Bird price to the 1th of December. <http://nordiskcongress2017ice.is/accommodation/>

Please follow us on facebook: <https://www.facebook.com/Meeting-in-the-middle-Family-Therapy-Pathways-towards-Reconciliati-on-1835938919964050/>

Ändra sitt liv

EN ENSAM MÄNNISKA FÖRMÅR INTE MYCKET mot historien skriver Roberto Bolano i *Om natten i Chile*. Men något litet, ibland. I kvalomgången till längdhoppfinalen i Berlin-OS 1936 har tysken Luz Long redan satt nytt olympiskt rekord. Favoriten Jesse Owens har två övertrampshopp. Han är utslagen om han inte lyckas med sitt tredje.

För en svart toppidrottare i 30-talets USA är rasistiska påhopp och hinder vardag. Så var det för Jesse Owens, från det att Charles Riley upptäckte honom på Fairmount Junior High och hela vägen till Berlin-OS. Och efteråt. Owens fick ta varuingången till hemkomstbanketten för USAs olympier på Waldorf Astoria, och blev inte, som andra medaljörer, inbjuden till Vita Huset. Om allt det berättar regissören Stephen Hopkins medryckande, kanske lite tillrättalagt, i den sympatiska filmen *Race* (2016).

Under längdhoppskvalet gör Long något oväntat. I Tyskland 1936 finns regler för hur man betar sig. En tysk hjälper inte en icke-ariet. Inte att vinna över en tysk. Och alldeles särskilt inte om det gäller en OS-final, inför ögonen på Hitler. Men där och då tipsar Luz Long sin konkurrent att ändra ansatsen till det tredje hoppet. Owens följer rådet, får till ett hopp som räcker till final och vinner sedan OS-guld i längdhopp.

Thomas Wolfe, den amerikanske författaren som fick ett dundergenombrott 1929 med *Look Homeward, angel*, brydde sig inte om regler eller ideal för skrivandet. Flaubert, Henry James – who cares? Det Thomas Wolfe ville berätta om – Livet, Amerika, Människan – var stort, krävde total frihet, enorma mängder text och

ständigt omarbetande. Wolfe var berusad av sin talang, inte lagd för kompromisser.

Och ständigt refuserad, tills han träffade Max Perkins, redaktör på Scribner's med Hemingway och Scott Fitzgerald bland "sina" författare. Den osannolika vänskapen och det besvärliga samarbetet mellan den bullrande, gränslöse Wolfe och den reserverade Perkins skildras fint, med ett romantiskt skimmer, i filmen *Genius* (2016, regi Michael Grandage). Colin Firth och Jude Law i huvudrollerna är strålande, liksom Laura Linney som Mrs Perkins och Nicole Kidman som Aline Bernstein, Wolfe's älskarinna. Hon hade troligen avgörande betydelse för hans skrivande, men det nämns bara i förbifarten. Det här är en film om män. Och, trots förtjänster, lite för lite drama och väl mycket pratande och manuskriphanterande.

Liksom *Race* är *Genius* en film som lyfter fram motsägelse och konflikt kring regler och moral, normer och ideal. Perkins gjorde Wolfes ordmassor läsbara. Förminskade han Wolfe? Hade Wolfe blivit publicerad utan Perkins' hjälp? Var det den etablerade smakens förtryck eller var Perkins' kritik frigörande? Det finns inget säkert sätt att avgöra när och hur och var det ena övergår i det andra.

Det är överväldigande när någon, som Luz Long, står upp mot orättfärdighet. Om det nu var så det gick till. Owens hävdade hela sitt liv att det hänt just så som filmen berättar. Det har senare ifrågasatts, men att Long kramade om Owens efter finalen är odiskutabelt. Och så fotona, Owens och Long på Olympiastadions gräsmatta, som ur bilden av vänskap. Men resten? Myt eller

Luz Long och Jesse Owens

sanning? I vilket fall som helst en historia som gjord för film.

Du måste ändra ditt liv, heter det i en ofta citerad Rilke-dikt. Det är en insikt som för det mesta är övergående, när den drabbar en på gymmet eller på nyårsdagens morgon. Vår kultur har kanske fött en epidemi av narcissism, men det inträffar ögonblick av större tyngd och allvar, stunder när känslan att något är väldigt fel blir genomgripande, kräver att vi gör något. Men vad kan en ensam människa göra när hon vaknar till nyheten att Trump blir president?

Fast lätt är det inte heller även om man bara tappat orienteringen i den egna tillvaron. *La nouvelle vie de Paul Snejder* (Paul Snejders nya liv, fransk-kanadensisk film från 2016, regi Thomas Vincent) handlar om en medelålders man i efterdyningarna av en privat katastrof. Paul Snejder (suveränt spelad av Thierry Lhermitte) har överlevt en hissolucky där hans vuxna dotter omkom. Paul lämnade henne och mamman för många år sedan och flyttade till Montreal där han nu lever med sin nya fru och deras två tonårssöner.

Å ena sidan traumat, med ångest, nedstämdhet, gångsvårigheter. Å andra sidan gick det ju mirakulöst bra – han borde släppa käppen för egentligen kan han gå utan den! Å ena sidan har Paul Snejder förlorat något för vilket ingen ersättning finns. Å andra sidan kan en framgångsrik process mot hissbolaget garantera familjens ekonomi och sönerns utbildning på något prestige-universitet i USA.

Kan man sälja sin smärta och ångest? Har man rätt att låta bli, om nu skadeståndet man får ut kan hjälpa

ens familj? Vad gör det med en att definiera sitt liv och lidande i juridiska termer?

Paul Snejder tar jobb som hundpromenör – långt från den anställning han haft som tjänsteman i SAQ, Systembolagets motsvarighet i Québec, och mycket långt från vad hans fru kan acceptera. Men Paul Snejder vill inte – eller kan inte längre – kompromissa bort det han uppfattar som autentiskt. Han kan inte sälja sin olycka. Hur praktiskt det än vore. Hur förnedrande för hans familj hans val av liv än är.

La nouvelle vie de Paul Snejder är en omsorgsfullt gjord film som hanterar existentiella frågor med precision och lätthet, ömsint och med humor. Handlingen liksom relationerna i filmen är mångbottnade, balansen mellan sorg och komik är ibland hisnande men hamnar alltid rätt. Hunddagisets föreståndare, med så mycket värme bakom besatthet av primtal och palindromer, och hissbolagets jurist, som mot förväntan står för ett djupt mänskligt synsätt, ger filmen ett par oförlömliga bifigurer.

Fotot, på ett snöigt Montreal, är snyggt och okonstlat, och tillsammans med ett fantastiskt ljudarbete gör det filmen till en njutning. Och den undviker fullkomligt, trots temat, ett pretentiöst tonläge. Att ändra sitt liv, även om det känns nödvändigt, är inte lätt. Det behöver för det inte vara storartat. Men nästan alltid ensamt, åtminstone ett tag. Regler, normer och ideal har i det läget inte mycket vägledning att erbjuda.

Race gick på biografer runtom i landet i somras. *Genius* finns att hyra på iTunes. *La nouvelle vie de Paul Snejder* får sannolikt ingen svensk release, men finns på fransk dvd med engelsk text.

Göran Nordström

Vad händer med

Att kommunerna har problem med socialtjänsten är på många ställen en stark underdrift. I förra numret av SFT bad vi läsarna att svara på några frågor eller skriva fritt om hur ni upplever att läget är i er kommun.

Frågorna vi ställde var följande:

Bedömer du att arbetsresultat, säkerhet och gott bemötande av människor är i fara?

Vad anser du kommunerna bör förändra för att förbättra eller kanske till och med rädda socialtjänsten?

Hur ofta känner du dig pressad/hotad?

Kan du säga vad du tycker till klienter/

kollegor/chefer?

Hur ofta funderar du på att sluta eller byta jobb?

Pågår det något samtal om vad organisationen tänker är bra socialt arbete?

Vad får du för budskap om vad du behöver göra för att anses vara en värdefull medarbetare?

Om byråkratin och klientens bästa kolliderar – vet du vad som händer med dig om du prioriterar klienten?

Vi fick litet olika svar. En del svarade på frågorna, andra skrev mer fritt.

VAR MAN ÄN ÄR IDAG och träffar andra som jobbar inom socialtjänsten, så uppger alla att det är svårt att rekrytera, att man är underbemannade, att man saknar handläggare med erfarenhet och att det är även svårt att få tag i konsulter.

Vi har det likadant hos oss på Barn- och ungdomsvården i Katrineholm. Men jag upplever ändå att vi har det bra på många sätt. Handläggarna får inte mer ärenden än vad de klarar av, däremot har vi verksamhetsledare en hög med ärenden hos oss och fördelar det mest akuta. Det är självklart inte bra för klienterna men å andra sidan så kan vi inte jobba med fler ärenden än vad vi har resurser till. Handläggarna har inte mycket övertid och så tänker vi att det ska fungera i fortsättningen. Detta är förankrat upp till högsta ledning och politiker i socialnämnden. Ledning och politiker har hållningen att våra handläggare inte skall brännas ut.

Jag upplever att handläggarna hos oss har ett gott bemötande mot klienter och andra. Klart att säkerheten för utsatta barn blir lidande då vi inte kan handlägga alla ärenden så snabbt som vi borde. De handläggare vi har är unga och har inte jobbat så länge, men jag tycker att de gör ett bra jobb. Klart att de skulle vara önskvärdt att de fanns fler äldre och erfarna handläggare som kunde dela med sig av sin erfarenhet. Ibland känns det hårt att sätta unga handläggare på väldigt tuffa ärenden.

Jättesvårt att säga vad kommunerna ska göra, för att det ska bli bättre. Finns ju knappt några sökande till tjänsterna. En av våra grannkommuner har infört 7-timmars arbetsdag för barnutredare och en annan grannkommun ger väldigt

höga löner. Så något måste vi komma med. Jag tror att man kan ge barnutredare ett extra lönepåslag. Det är tufft att jobba som barnutredare och det är då helt rätt tycker jag att man ska ha mer i lön än om man jobbar med andra bitar inom socialtjänsten.

Det finns absolut ett intresse för att det vi gör ska vara ett bra socialt arbete. Jag kan önska att vi hade mer av sådana diskussioner, men just nu handlar arbetet mycket om att lösa akuta situationer.

Jag tycker att man inom Katrineholm prioriterar klienten. Det viktiga är att barn inte far illa, världen går inte under om utredningstiden går över tiden...

Jag trivs för det mesta med mitt jobb, jag tycker om min grupp och jag är nöjd med min ledning. Ibland funderar jag på att byta till ett jobb som kanske vore mindre stressigt men jag vet att jag skulle snabbt bli understimulerad. Jag har jobbat 25 år inom socialtjänsten och tror att jag kommer att göra det tills jag går i pension.

Pressad känner man sig någon/några gånger under veckan.

Hotad kan man bli av klienter, men det är inte så konstigt när man jobbar med myndighetsutövning. Det skrämmer mig mer när föräldrar inte reagerar vid ett omhändertagande.

Jag upplever att vi har en bra och öppen kommunikation inom förvaltningen. Sedan kan jag tycka att man många gånger är lite väl tassande mot vissa klienter, att man ibland borde prata mer ärlig men socialarbetare är så hänsynstagande så att det ibland blir lite löjligt.

Anna Bergström

socialtjänsten?

JAG FATTAR PENNAN I EN KÄNSLA av att många års vedermodor har varit förgäves. I snart 30 år har jag huvudsakligen arbetat med att handleda och utbilda, framförallt socialarbetare utifrån en humanistisk, relationell och multivers utgångspunkt. I mitt arbete har jag mött socialarbetare som med sitt mod, sitt engagemang och sitt kunnande har kunnat vara till nytta för de människor de mött men jag har också mött socialarbetare som verkar ha handlat utifrån en närmast fascistoid människosyn. Några år senare har jag mött samma personer i ett nytt sammanhang och blivit imponerad av deras mod, engagemang och kunnande. Ibland har det varit tvärtom. De som jag tidigare kände en aktning för undrar jag varför de inte får sparken. Dessa erfarenheter har gett mig en ny och större respekt för sammanhagens betydelse för den enskildes möjligheter att bedriva ett konstruktivt arbete.

Under årens lopp har jag mött tusentals socialarbetare i ett 50-tal kommuner, tagit del av handläggningen av en mycket stor mängd barnavårdsutredningar och, om jag får tro utvärderingar, för det mesta kunnat bidra med något som de jag mött har haft nytta av.

De enskilda individer där jag har tänkt att de är direkt olämpliga för sitt arbete är lätt räknade på händernas fingrar, dvs utifrån min erfarenhetsvärld handlar det om promille.

Däremot så har under årens lopp erfarenheten av hur vissa sammanhang genererar ett socialt arbete som inte är till nytta för någon, definitivt inte för de utsatta barnen och i förlängningen deras familjer och nätverk, slagit rot inom mig. (jag är halvtysk därav bisatserna) Samtidigt har jag mött sammanhang där kontakten med socialtjänstens myndighetsutövning varit hjälpsamt och inte alltför sällan en vändpunkt i individernas och familjernas liv.

Den fråga jag länge brottats med är hur jag skulle kunna förstå denna skillnad.

Jag minns en episod för många år sedan när jag utbildade mig i psykodynamisk psykoterapi när vår lärare pekade med sitt utsträckta pekfinger och med barsk stämma förkunnade: ”ni måste vara ödmjuka och respektera era patienter.” Då var begreppen paradoxer och inkongruens okända för mig men jag minns att lärarens påstående var absurt. Idag skulle jag beskriva det som att innehållet i budskapet och sättet det framfördes på var inkongruenta.

För ett antal år sedan så höll jag i en tvåårig utbildning i familje- och nätverksarbete på en relationell/systemisk grund och under avslutningsterminen så bad jag deltagarna att hålla ett seminarium om vad ett relationellt perspektiv betyder. Denna grupp, som utgjordes av en majoritet av alla socialarbetare i en mellanstor kommun, valde att bjuda in ett 80-tal samarbetspartners till ett heldagsseminarium om deras synsätt och ideologiska och metodologiska bas. Det kom deltagare från skolan, BUP, vuxenpsykiatri, primärvården, polisen, barnomsorgen, AF, politiker och chefer från andra förvaltningar. Det blev en helt fantastisk seminariedag där deltagarna genom

egna upplevelser fick ta del av socialarbetarnas sätt att tänka och arbeta och det blev uppenbart för mig hur man i sättet att genomföra dagen verkligen levde som man lärde. ”Så här tänker vi, hur tänker ni om det vi tänker?”

För mig blev det en aha-upplevelse när jag fick klart för mig denna förvaltnings trovärdighet kommer sig av att man förhåller sig kongruent med sin uttalade ideologi. Man ville visa på vad ett relationellt perspektiv är genom att skapa en form där man var i dialog med deltagarna. Man visade upp sig och bjöd in till samtal. Man levde ”multiverst.”

Dess och andra erfarenheten har hjälpt mig att bli mera uppmärksam på om det man säger att man gör och det man faktiskt gör överensstämmer eller inte. Påfallande ofta så har socialförvaltningarnas hemsidor och deras praxis i stort sett ingenting med varandra att göra. Och jag tycker mig kunna börja skönja att i de organisationer där man lyckas vara till nytta för klienterna, brukarna, patienterna, konfidenterna eller vad man än kallar de man skall hjälpa så har man tydligt formulerade mål som handlar om vad man skall åstadkomma och en klart uttalad ideologi och i de organisationer där så inte är fallet så verkar det som om målet är att tillgodose organisationens behov och inte klienternas.

I den senare typen av sammanhang härskar en rädsla för att göra fel, man styrs av regelverk och inte av feedback från klienter. Om man blir granskad av IVO och inte får kritik så är man nöjd oavsett om klienter farit illa. När jag hör denna lättnadens suck efter en granskning som inte tagit hänsyn till klienternas upplevelse så hör jag numera sucken som ”vi har lytt order på ett bra sätt.” Jag tänker på lägervakter. Det blir viktigare att göra ”rätt” än att vara till nytta.

Motvikten är alla de socialarbetare som först och främst ställer sig frågan: ”är det jag gör till nytta för de jag möter eller inte” oavsett om formen är politiskt korrekt eller inte.

Om socialarbetare skall kunna lyssna på de människor de möter så behöver de känna sig lyssnade på av sina chefer och kolleger i annat fall råder det en inkongruens mellan olika nivåer i organisationen. Verksamheten blir korrump.

Återigen, de förvaltningar jag mött där man gör ett arbete som är till gagn för klienterna har chefer som är ideologer i meningen att man har tydliga idéer om vad man menar med bra socialt arbete och dessa idéer är kopplade till nyttan för klienterna och inte till regelverk. Man är tydlig med att fokus skall vara på ”nyttan” och inte på efterlevnad av regler och man är mån om sin personal.

Man drivs av ett stort mått av civilkurage och mod i sin myndighetsutövning.

Man har en relationell epistemologi. (om man har en linjär epistemologi och exempelvis två barn i en familj berättar helt olika berättelser om sin familj så kommer man ofelbart att överge minst ett barn eftersom man fastnar i att välja en berättelse som ”sann”).

Bengt Ärnfast

VARFÖR BLIR VI SOCIALARBETARE? Vilka är drivkrafterna? Antagligen är de väldigt många och väldigt olika. Kanske lika många drivkrafter som det finns socialarbetare. Låt mig leka med några motiv!

Någon, kanske till exempel en ung kvinna med god familj och goda betyg från gymnasiet, vid 19 års ålder, vaknar en morgon och tänker ”om jag ändå fick gå varje dag till en arbetsplats med en datamaskin, sätta mig ner vid den och ta itu med att teckna ned den perfekta berättelsen om exakt vad som hänt i ett flertal människors liv, de exakta preciserade bilderna av deras inbördes relationer finns inlagda i datorn under preciserade rubriker! Jag önskar mig också tidsbrist som ständigt närvarande faktor i mitt yrkesliv medan mitt mål att arbeta rättssäkert, sekretessmässigt korrekt och professionellt”.

Ytterligare någon kanske drömmer ”jag skulle vilja hitta ett arbete där jag får tänka så mycket som möjligt på hur mycket pengar som kan sparas samtidigt som jag arbetar med familjer i kris”. Kanske har många som väljer socialarbetyrket tänkt ”om jag ändå kunde hitta ett jobb med en framtid där jag får träffa människor så lite som möjligt och där jag får sitta i timmar UTAN mina klienter och gissa OM dem så mycket det bara går för att sedan gå till en föreläsning och fortsätta lära mig OM dem för att sedan sätta mig vid ett skrivbord och skriva OM dem – så lite möten och samtal med mina klienter DET är vad jag drömmer om”.

Hur absurt, överdrivet, larvigt, kaxigt eller kanske till och med lite föraktfullt detta än kan låta så har jag börjat undra? Är våra drivkrafter till att bli socialarbetare någonting som efter en viss tid i yrket inte är viktigt? Drivkrafterna som handlar om humanism, om viljan att hjälpa, om att försöka förstå oss själva och andra och kanske till och med om kärleken till andra människor. Ibland hör jag att det är ”farligt” och ”opprofessionellt” att bry sig för mycket om en människa, ve och fasa om man blir för ”involverad” i klienter för då kan man inte ”se” deras behov ordentligt och man blir ”uppäten” och man är inte ”opartisk”.

Jag har arbetat på socialbyrå i sex år av mitt liv. Jag glömmer aldrig första gången jag fick veta att jag var för engagerad. I min familj fanns starkt engagemang. Det fanns dels en livsregel om alla människors lika värde och dels en livsregel om att tänka själv. Detta resulterade bland annat i att min far som var chef på byrån för bostadslösa män kunde bjuda hem klienter på middag eller till vårt landställe för rekreation. Han kunde gå på deras begravningar eller ha okonventionella familjesamtal på byrån.

Min mor som var förskolelärare och barnskötare arbetade med utredning av barns färdigheter på Nybodahemmet och tog ofta strid för unga flickor/mödrar där inte heller hon såg på klienter som något att oroa sig för.

Min far dog tidigt när jag var nio år vilket ledde till att jag blev familjens ”hjälpare”. Denna nya resa och roll har

givit mig anledning att fundera på socialarbetarrollen för egen del men inte anledning att misstänkliggöra närhet eller klienter.

Så vad betyder all denna förståsigpå-rappakalja egentligen? Eftersom jag arbetat i yrket socialarbetare och familjeterapeut i många år så vet jag att det finns goda skäl, både professionella och emotionella, för att ha en viss distans till det man arbetar med. Visst, det kan bli för mycket. Visst, det kan vara så att vi vill mer än våra klienter ibland och då riskerar vi att vårt engagemang stjälpmer mer än det hjälper. Jag är ändå fullt villig att slå ett slag för att behålla kärleken till medmänniskorna. Den infantila viljan att bara hjälpa kanske inte är så illa ändå? Så hur kan det komma sig att vi börjar i en ände och sedan slutar i en annan? Varför går vi med på att börja krångla till relationerna till de människor som kallas för klienter? Är de en egen ras? KLIENTERNA?

Om man betraktar socialtjänstens uppdelning i ljustet av människors komplexa verklighet så framträder en väv av utmaningar. Hur ska vi få ihop det som vi kämpar så hårt för att hålla isär? Uppdelningen inom socialtjänsten idag betyder att helhetssynen har gått förlorad. Inom socialtjänsten kämpar socialarbetarna med att hålla alla delar av helheten i de olika enheter där den förväntas vara. Vi upplever att en del tid går åt till att fundera på och i värsta fall reta sig på vad de andra gör? Gör de sitt jobb?

Man kan drista sig till att undra vad man skulle komma fram till för summa av tid om man räknade samman detta funderande? Eller kanske än mer förvirrande, vem ska göra vad? Det är som om allas klient blir ingens klient. Allas ansvar blir ingens ansvar. Verkligheten låter sig inte placeras i facken som vi har bestämt. Ju mer vi delar upp och splittrar desto mer komplex ter sig varje liten del. Och varför förstår inte alla andra vad jag försöker göra? Ibland hör vi socialarbetare säga med syftning på någon kollega i en annan enhet ”men varför förstår de inte vad jag säger? Vi arbetar ju ändå inom samma myndighet och så säger de något helt annat till klienten!”

De familjer eller enskilda klienter som en socialsekretäre arbetar med kan ibland te sig helt sammanhangslösa eftersom fokus ligger på den bit av sammanhanget som just den del av organisationen har, som klienten befinner sig i för tillfället. Inget annat är viktigt. Det kan innehålla möjligheter att koncentrera sig på ett bekymmer men det kan också innebära risken att vi fokuserar på organisationens behov istället för klientens och går miste om en förståelse för klientens helhet.

Jag citerar ur en barnvårdsutredning: ”Utredarna har bara träffat X tillsammans med sina föräldrar vid ett tillfälle därför är det svårt att avgöra hur deras relation ser ut och graden av trygghet och stabilitet.”

Om man inte ens har tid att träffa folk hur skall man då kunna bilda sig en uppfattning om deras relationer och konkreta sammanhang.

Jag tror fortfarande på tanken att socialtjänsten gör bäst arbete om det går att omfatta helheten. Istället för att tänka oss att helhetens komplexitet är så svår att den måste brytas ner i delar för att förstås och hanteras vill vi omfamna en annan tanke. Helheten är hjälpsam.

Om en socialsekreterare ges utrymme att möta människor i deras verklighet, skapa relation och dialog så blir helheten ett verktyg. Hur upplever du livet? Vad vill du tala om? Vilka tror du vi är? Vad är dina förväntningar på oss? När dialogen utvecklas, spinner vidare och blir till berättelser om helheter kan både myndighetsutövaren och behandlaren inom socialtjänst lägga till sin verklighet till samtalet. Begränsningen och möjligheterna. Vi är här för att säkerställa barns trygghet. Vi kommer att ställa frågor om dig som förälder. Vi är här för att utreda din ekonomi. Vi kommer att undra kring dina vanor och dina konton eftersom annars får vi inte betala ut pengar. Vi är här för att vi har fått ett uppdrag från socialsekreterare på myndighetssidan att hjälpa dig med föräldraskap. Vi är här för att tillsammans med dig utreda hur ditt bruk eller missbruk ser ut och så vidare.

Jag tror också på nätverksmöten som modell. Jag tror att nätverk har (hur besvärliga de en är) en kraft som det är respektlöst att inte ta till vara. I en drömvärld skulle alla barnvårdsutredningar, alla hyrsesskuldsutredningar samt alla missbruksutredningar och kanske alla utredningar starta med ett nätverksmöte. Innan experterna tar över skulle släkt, vänner och närstående aktiveras och få en chans.

Vi tror fortfarande på tanken att ha handledningar med de socialarbetare med på handledningen som arbetar med klienten. Så kallade teamhandledningar. Vi hör ofta att det är bra att ha handledning i den egna gruppen för trygghetens skull. Det är det säkert. Man kan dock resa frågan. Om vi sitter i sex olika grupper och samtalar om samma familj och i värsta fall via dessa handledningar drar åt olika håll så är det inte hjälpsamt för klienten.

Jag tror fortfarande på tanken att sätta barnet i centrum och att tala med barnet om sin verklighet. Jag har sett många goda exempel på när man gör detta.

Jag tror fortfarande på tanken att socialt arbete är roligt, lustfyllt, spännande, utmanande och kul. Jag tror på att om vi pratar om det på det sättet så kan vi förändra hur det känns.

Kicki Olsson Ärnfast

Förändring är möjlig

Genom berättelser förstår vi hur och varför det blev som det blev.

I livsberättelserna hittar vi det som läker och stärker.

Vi tänker att människor behöver skuldavlastning för att kunna ta ansvar för sig själva.

Föräldrarna är experter på sina barn och vi är experter på att skapa förutsättningar för förändring.

Rekon fortsätter expandera och kan nu att erbjuda öppenvård för kommunerna kring Stockholm.

Vi har engagerat fem familjeterapeuter som stärker våra befintliga kompetensområden.

Är du intresserad av vår verksamhet – kontakta oss på: info@rekon.se

ADRESS: Sandhamngatan 61 2tr, 115 28 Stockholm TEL 08-673 40 50. FAX 08-612 45 02

E-MAIL: info@rekon.se HEMSIDA: www.rekon.se

JAG HAR ARBETAT INOM SOCIALTJÄNSTEN i snart två år och känner mig redan överväldigad över hur mycket byråkratiskt arbete som åläggs socialsekreteraren. Det är kanske inte så konstigt i ett land som älskar byråkrati, men det som gör mig förbryllad är att merparten av allt "pappersskapande och pappersflyttande" inte utgår ifrån den enskilde klientens behov, önskemål eller ens långsiktiga omtanke.

Företrädare för såväl nämnd, inspektionen för vård- och omsorg som socialstyrelsen lyfter ofta och varmt fram hur viktig klienten är och om hur dennes behov och situation alltid ska vara vägledande och individanpassad, satt i centrum - men i slutändan är ändå mitt uppdrag ett tydligt annat: Att tillfredsställa myndigheternas behov, egenintressen och uttalade vilja och först när övrig tid uppkommer - klientens.

Jag kommer ofta på mig själv hur snabbt jag normaliserar dessa tankegångar, prioriterar att göra allting "rätt efter boken", underförstått "ha ryggen fri" istället för att lägga min tid att möta klienten utifrån dennes situation och ibland, egenvilja. Dokumentation, rutinöversyn och byråkratiskt siararbete prioriteras ofta före klienterna. Å till en viss gräns hårdar jag ut, fastän jag inte gillar att leka hobbyjurist och fastän det inte är

mitt kompetensområde eller skälet till att jag utbildade mig till socionom.

Det pratas ofta om vad som utgör ett effektivt klientarbete men sällan om vad som utgör ett effektivt byråkratiskt system. Det hade underlättat om det gjordes en kontinuerlig översyn om vad som hjälper respektive stjälper det sociala arbetet och att det inte görs av dem som har egenintresse i ökad detalj- och toppstyrning. De få värmande guldkorn man som socialsekreterare ändå lyckas skaka fram för att motivera sin existens, kommer när man ges möjlighet att faktiskt hjälpa klienten, men ju längre vi dras bort ifrån klienterna för att tillgodose myndigheternas behov - desto svårare blir det att få dem räcka.

Jag är övertygad om att ett modernt socialt arbete sätter organisatoriska behov först efter klientens behov istället för tvärtom. Att lättillgänglig hjälp betraktas viktigare än snygga dokument och vackra bokslut och så även i praktisk form inte bara ord, en drivkraft av mod istället för en av rädsla över att bli stämd eller att göra fel. Det tror jag skulle motivera fler av oss att jobba kvar, att få jobba i linje med grundsyftet.

Pontus Lidman
Socialsekreterare

PSYKOFARMAKA- RISKER OCH ALTERNATIV

De senaste decenniernas överutskrivning av psykofarmaka och alltför lättvindig diagnosticering har skapat ett behov av kunskap om hur att stödja människor som vill reducera, trappa ut eller aldrig börja använda psykofarmaka, och till praktiserande läkare som vill skriva ut farmaka på ett säkert och stödjande sätt.

Vad säger internationell forskning och beprövad erfarenhet?

The International Institute for Psychiatric Drug Withdrawal (IIPDW) erbjuder som den första i sitt slag en kurs som vänder sig till läkare, sjuksköterskor, familjehem, terapeuter, lärare, familjemedlemmar, socionomer, psykologer och andra.

Vid två tillfällen möts vi på Järntorget 4 i Göteborg.

Första kurstillfället är den 6 och 7 april, klockan 9 - 16 båda dagarna.

Andra kurstillfället är den 18 - 20 oktober, klockan 9 - 16 alla dagarna.

Ansvariga lärare är alla delaktiga i institutet och har en lång och gedigen erfarenhet.

Vid första kurstillfället ansvarar **Sami Timimi, Olga Runciman och Carina Håkansson**. Vid kurstillfälle två är det ännu oklart vilka lärare som bidrar men fokus kommer att vara på aktuell forskning. Den sista dagen ägnas åt såväl organisationens som den enskildes möjligheter att påverka framtiden i denna fråga. Forskare från Nordiska Cochrane Centre kommer att medverka under hela kursen.

Deltagarantalet är begränsat till 18 personer.

Kostnad: 9200 kronor exkl moms. Några platser finns för en reducerad kostnad

Kursen sker på engelska

Anmälan sker till hanna@utvidgaderum.se

För mer information kontakta Carina Håkansson, tel 031-120060, mail carina@utvidgaderum.se

Läs mer om institutet och dess fakultet på www.utvidgaderum.se

JAG ÄR SOCIONOM SEDAN 1986. Har jobbat inom socialtjänsten i 18 år. De sista fyra åren som gruppleddare för en utredningsgrupp. Sedan 2004 jobbar jag med konsulentstött familjehemsvård.

Jag tror att några av grundproblemen är en övertro på manualer, evidensbaserade metoder, administration och möten upptar idag minst 60 procent av socialsekreterarens arbetstid, dränering av erfarenhet och kompetens då erfarna (som jag själv) lämnar socialtjänsten.

Det finns socialkontor som mår och fungerar bra och de borde ju få mycket uppmärksamhet eftersom man där kan hitta en del av svaren till vad som gör att personal stannar kvar, trivs och gör ett bra jobb.

Lön, status och möjlighet att utvecklas i sin profession men viktigast är som jag ser det att få möjlighet att arbeta med socialt arbete inte som administratör och bevakare av budget.

Ulla Hannu

LÄGET ÄR KRISIGT, det är svårt att rekrytera folk till myndighetssidan av socialtjänsten.

Arbetsbelastningen är för hög för att kunna säkerställa arbetet, för få personer och för många ärenden helt enkelt.

För att förbättra läget måste kommunerna få fart på rekrytering genom höjda löner, förmåner som förkortad arbetstid etc (vilket iofs skulle kunna bli svårt i och med arbetsbelastningen om man inte får till utökad bemanning). Se till att de stannar kvar genom både rimlig arbetsbörda och incitament som lönestege (utöver lönerrevision) samt inte minst genom att få förutsättningar att på riktigt utföra socialt arbete, inte bara dokumentera.

I min kommun pågår det många samtal om hur vi ska förbättra arbetet, det är ständigt levande på alla nivåer.

På min arbetsplats förutsätts att vi alla sätter klientens bästa framför administrativa krav och det får vi gehör för. Jag har aldrig funderat på att byta jobb.

Jag känner mig pressad - ofta, eller har snarare en känsla av att inte hinna med. Hotad - aldrig, men så arbetar jag inte heller direkt med klienterna utan arbetsleder utredare på barn- och ungdomssidan, jag vet att de å sin sida ibland råkar ut för hotfulla situationer.

På min arbetsplats finns det ett övergripande mål och det är att de utredningar vi genomför ska innebära en märkbar förbättring för klienten, en barnvårdsutredning är inte bara en pappersprodukt eller informationsinsamling utan handlar i slutändan om att få till hållbara lösningar för barnet/ungdo-

men. För att få till detta håller vi på och implementerar Signs of Safety i organisationen.

Lotta Fredrikson

“LÄGG NER OCH BÖRJA OM FRÅN BÖRJAN!”

YVONNE

JAG HAR ARBAT SOM MENTOR inom socialtjänsten i Stockholm. Har 40 års erfarenhet av socialt arbete, mestadels som privat aktör. Jag blev helt chockad över hur det gick till på barn/ungdomsgrupp där socialsekreterarna var unga och nyutbildade (och väldigt ambitiösa). Chefernas sätt att bemöta personalen, hur man slösade med pengar på konsulter (då man inte fick behålla personalen) och sist men inte minst hur redan utsatta människor oavbrutet fick byta socialsekreterare och inte fick den hjälp de behövde. Allt för att hålla budget. Jag tror jag har erfarenheter som räcker till en hel bok.

Hos oss är det total katastrof med för många ärenden och för lite tid och resurser.

Jag bedömer ABSOLUT att arbetsresultat, säkerhet och gott bemötande av människor är i fara.

Jag anser att kommunerna bör förändra ALLT för att förbättra eller kanske till och med rädda socialtjänsten.

Det pågår INGA samtal om vad organisation tänker är BRA socialt arbete.

Om byråkratin och klientens bästa kolliderar och jag prioriterar klienten så får jag garanterat en uppträckning av chefer.

Till följd av allt detta har jag slutat.

Anonym

Från det individuella till det relationella

– Vi måste klara av att öppna det terapeutiska rummet och se att en behandling som involverar familjen hjälper nästa generations barn. Orden är Frid Hansens. Som specialist i klinisk psykologi och föreståndare för Borgestadskliniken i Skien är hon på besök i Göteborg för att tala om om vikten av att ha ett familjeperspektiv i den psykosociala beroendevården. Med sig har hon mångårig kunskap från Norge.

Hur riskfyllt det är för barn att leva med primära omsorgsgivare som har beroendeproblem finns stor vetskap om. Det behöver inte handla om att det sker faktiska olyckor utan om att de för barnen viktigaste närstående är frånvarande mentalt när de som mest behöver finnas där.

Beroendevården i Sverige har, liksom tidigare i Norge, en tradition av att de vuxna får hjälp enskilt. Det finns också många vuxna, uppvuxna i familjer med beroendeproblematik, som vittnar om att de som barn visade symptom på dysfunktionen i familjen, men att de inte blev hörda och fick hjälp. Så sker även nu, menar Frid Hansen.

– Efter 30 år ser jag fortfarande den fragmenterade bilden. Barnen åsidosätts. Mitt intresse har alltid funnits i barnets kontext; vad behövs för att barnen ska må bra?

FAMILJEORIENTERAD BEHANDLING

Hon berättar om sin bakgrund inom vuxenpsykiatri och beroendevården. Om gruppterapi och hur det skapades vad de kallade Familjeseminarium vid Borgestadskliniken. Det handlade om att öppna upp det terapeutiska rummet för den beroendes betydelsefulla andra. Frid Hansen berättar om hur hon redan på 1980-talet på det första familje-

jeseminarier insåg att de närvarande barnen belastades starkt av föräldrarnas problem. Det visade sig också att barnen i många fall fick symptombehandling utan att behandlarna kände till beroendeproblematiken i familjen. Där och då påbörjade hon vägen mot ett utökat familjearbete.

– Jag skiljer på familjeterapi och familjeorienterad rusmedelsbehandling, säger Frid Hansen och tillägger att hon arbetar med det sistnämnda.

– Vi behöver en systemisk förståelse för hur problematiken speglar sig i de andra i familjen. Det handlar om hur delarna påverkar varandra. Dessutom behövs en inneboende förståelse för barns utveckling och en förståelse av beroendet; vad missbruk gör med människor och deras relationer.

Frid Hansen talar om vikten av att se till risk- och skyddsfaktorer och att använda vetskapen om dessa i en kontext där hela familjen finns. Hon använder sig av forskning på flera plan: runt barns problem och symptom, om problem hos vuxna barn till missbrukande föräldrar samt om samspel och interaktion i familjer med rusmedelsmissbruk.

– Det levda livets betydelse för utveckling av svårigheter tas inte alltid i beaktning när människor söker hjälp. Forskning visar att barn till missbrukare överför samspelelement till sina barn, även om beroendeproblemen inte finns i dessa personers nuvarande familjer.

Anknytningsproblematiken blir tydlig i familjer med beroendeproblem. Frid Hansen talar om hur oförutsägbarheten blir kardinalproblemet i familjer med missbruk: barnen vet inte vad de kommer att möta hos sina omsorgsgivare vilket påverkar anknytningen som i större

utsträckning blir ambivalent, otrygg eller oorganiserad.

– Jag har försökt fundera över vad som har föregått det som ibland upplevs som en inre skräckvärld hos barnet.

BEKRÄFTA BARNETS BILD

Frid Hansens erfarenhet är att barnet ofta ser föräldrarnas påverkan innan andra gör det. Hon beskriver hur viktigt det är att möta barnet i det, att bekräfta barnets världsbild; att tacka barnet för hjälpen.

– Det är så viktigt att se vad adekvat information och förklaring gör med ett barn, hur det kan påverka barnets symptombild i positiv riktning. Där information till ett barn avstannar, påverkas barnets världsbild, säger hon och fortsätter:

– Förutsättningen för att förstå barnets världsbild är också att jag som terapeut inte möter ”missbrukaren”. Vi har en tendens att tänka att någon som har ett missbruk är på ett visst sätt. Men jag måste tänka till och se att jag möter en människa. En man, en kvinna eller annan som är en kärlekspartner och en förälder som råkar ha en beroendeproblematik.

Av den anledningen använder sig inte heller Frid Hansen av begreppet medberoende, säger hon.

– Jag använder mig av allmänpsykologiska förklaringsmodeller. Alla vill hjälpa någon de älskar. Det finns inget patologiskt i det. Det handlar om kärlek.

Det innebär naturligtvis inte att det inte kan finnas en dysfunktionell relation. Men det finns en fara i att reducera såväl den beroende som de anhöriga till något som förknippas med sjukdom när det handlar om samspel, förklarar hon och berättar vidare om hur hon talar

med familjemedlemmarna för att inkludera alla i familjen. Hon poängterar:

– Du som terapeut har ingen aning om huruvida barnen far illa eller ej, även om det finns två föräldrar och bara den ena har problem. Därför har jag lärt mig att jag måste bjuda in partnern. Vi måste komma ihåg att det inte handlar om att barn har lojalitet mot sina föräldrar – barn är lojala. Alla barn vill ha hjälp men alla barns primära mål är också att beskydda både sig själv och sin förälder. Det måste vi ha med oss när vi talar med barnen.

SVAREN INTE VIKTIGAST

Frid Hansen talar om hur hon brukar tala med omsorgsgivarna; hur hon använder sig av att vara det hon kallar informerat nyfiken – att ha med sig det hon vet om barn i familjer med beroendeproblematik, men ändå höra sig för kring hur det är för den enskilda personen i rummet. Hon beskriver hur frågorna kan vara såväl cirkulära som ha en mentaliserande funktion.

– Jag kan ställa frågor som ”har du funderat på hur detta med rusproblemet berör dig som partner till din man? Vad gör det med dig? Har du tänkt på hur detta påverkar dina barn?” Min utgångspunkt är att kontrollen ska ligga hos den berörda, jag säger alltid att de kan stoppa mig om de inte vill svara på frågorna.

Hon menar att det inte alltid är svaren hon får som är det viktigaste, utan processen frågorna sätter igång. Det är vanligt att de vuxna säger att barnen inte känner till missbruket i familjen.

– Då kan jag fråga om det är något de vuxna vet, eller om det är vad de tror. Redan det sätter igång stora processer i rummet. Vi vet från forskning att rus

tenderar att styra samhandlingarna i familjen.

– En person är ju något mer än en som sitter i ett vakuum och missbrukar. Det blir alltid hela familjens problem om någon dricker, tar droger eller har spelproblem. I en familj med beroendeproblematik finns lika många upplevelser, lika många berättelser som det finns familjemedlemmar. Jag är noggrann med att förmedla att jag vill höra allas.

Hon talar om barriärer som gör det svårt även för behandlare att tänka i termer av helhetslösningar. Dessa är av olika slag, alltifrån de personliga som till exempel egna erfarenheter av att vara barn eller förälder, till de rent organisatoriska. En behandlare kan aldrig leda en familj längre än hen vågar gå själv, menar hon. Den professionelle behöver därför veta vad hen själv strävar mot för mål och vad hen brottas med för dilemma. Dessutom behöver behandlaren tänka på att möta den beroende som just en förälder, om än en förälder med beroendeproblematik. Det handlar om att adressera föräldrars naturliga omsorg för sina barn, kartlägga och värdera barnens situation tillsammans med föräldrarna samt säkra och tillrättalägga behoven tillsammans, säger Frid Hansen.

– En utmaning för oss terapeuter är att systematisera det vi får veta och att vi gör det utifrån forskning om riskfaktorer. Vi behöver göra det utan att vara moraliserande och då krävs helhetsperspektivet. Vetskap får vi genom att lyssna till vad barnen gör och resultatet av det i vuxenvärlden. Utveckling sker utifrån och in; som du värderar mig lär jag mig att värdera mig själv som barn.

Hon ser hur lösningsstrategier blir till anpassningsstrategier som sedan manifesterar sig som psykisk ohälsa.

– Barnen säger till mig ”att ha det svårt är inte svårt, det är jag van vid. Det är att ha det lugnt och normalt som är svårt”. Då måste jag hjälpa dem att förstå att trygghet är att söka sig till det som var. Om du hela tiden söker trygghet går du med ryggen mot framtiden. Tillit är det som är utveckling.

SAMTAL SOM GÖR SKILLNAD

Frid Hansen betonar vikten av att inte arbeta med barnfokuserade samtal tillsammans med barn och omsorgsgivare i rummet förrän den vuxne är redo att ta emot det barnet har att säga. Hon återkommer till långsamhetens lov i processen (vilket inte behöver utesluta att en omedelbar anmälningskyldighet föreligger och att orosanmälan görs) och vikten av att bygga tillit. Samtidigt innebär det inte att behandlaren kan vänta i månader med att samtala runt barnen. Det behöver finnas ett barnfokus ganska snart i samtalen.

Att involvera familjerna och barnen har inte bara varit enkelt. När Frid Hansen började med barnsamtal ansåg en del kollegor att hon ökade belastningen hos de redan drabbade familjerna. Men det familjerna själva sa var något helt annat, nämligen att just barn- och familjesamtalen var det som gjorde skillnad.

– Det är detta som är räddningen för en hel generations nästkommande barn – att alla är delaktiga, säger Frid Hansen och citerar Leonard Cohens Anthem:

”there is a crack in everything, that’s how the light gets in.”

Heléne Lewinsky

En resa mot djupet av dialogisk praktik

Det är så här jag vill börja. Det var så här det började. I en lokal i Alingsås socialförvaltning. Ett tomt golv och övningar. Alla dessa övningar. Jag minns hur jag gick in för att försvara mina skor med mitt liv. Hur de andra ändå lyckades få dem av mig. Hur slut jag var och uppgiven jag kände mig.

Familjeterapikurs i en annan tid. I begynnelsen. I nådens år 1975. Det vi kallar den modernistiska tiden. Intellektets och det rationellas tid. Den sociala ingenjörskonsten stod på topp. Det var interventioner som syftade till förändring utifrån vad vi såg och hörde, vi som visste. Kraftfulla interventioner. Lekar, övningar, rollspel, rollbyten. Jag ville lära mig allt. Bara jag visste hur jag skulle göra och vad jag skulle fråga skulle jag kunna förändra människors liv till det bättre. Mot det normativa. Hur det ska se ut. Hur en familj ska vara. Hur det bör vara. Jag som vet. Jag som är expert.

Det var så det fortsatte. I Stockholm. Fortfarande 70-tal. Ett annat mycket större rum utan stolar. Blå manchesterkuddar överallt längs väggarna där vi, 50 personer, satt uppkgrupna som fågelungar som skulle matas. Martin Kirschenbaum och Carole Gammer från Californien föreläste och visade. Det kom familjer från PBU i Stockholm. Martin och Carole arbetade med dem och jag tänkte: Det är ju magi. Så där bra vill jag bli. Så där vill jag också kunna hantera ett samtal. Fattade inte riktigt vad de gjorde. De gjorde inte så mycket men det hände mycket med familjerna. Och jag bara satt och gapade. Och allt spelades in på video. Förstod att det inte var så enkelt som jag först trott. Måste lära mig mer. Träna och läsa och lära mig mer. Förstå det som till synes inte syntes.

Det var så jag fortsatte. Slängde mig in i situationer. Ibland ihop med andra. Ibland själv. Fortfarande utan så mycket egen reflektion vad som hände med mig själv. Varför jag blev så entusiastisk över just den här familjen. Eller varför jag blev så provocerad av den här pappan. Varför jag ställde just den frågan.

Så fortsatte det tills ”Paradox och Motparadox” kom. Milanoskolan. Och Tom Andersen med sitt reflekterande team och, så småningom, reflekterande processer. Det gick inte längre att hålla emot. Jag förstod att jag måste ta in mig själv mer i mitt arbete. Jag kunde inte längre se mig som objektiv betraktare.

Björn och Harlene Foto: Lisa Koser

Jag blev en deltagande observatör som påverkade och påverkades. Det skedde en vändning. Det sk postmoderna skiftet. ”Från Påverkan till Medverkan”, boken med samlade artiklar skrivna av Harlene och Harold A. Goolishian och översatta och sammanställda av Kerstin Hopstadius från 1992 var min första kontakt med Harlenes värld. Jag blev tagen och läste med stigande intresse men jag tror inte att jag var riktigt mogen för att förstå vad det egentligen skulle innebära för det praktiska arbetet. ”Samtal, språk och möjligheter” däremot knockade mig när den kom på svenska (även den i översättning av Kerstin Hopstadius) och mitt praktiska arbete förändrades i grunden. Dialogen, Samtalet, Språket, Intentionen. Vad vill jag med det jag gör?

Så kom Harlene Andersen in i mitt liv. Det var så det fortsatte. Så befriande!

Och in kom hon igen. Hennes workshop i Stockholm, arrangerad av Familjeterapiföreningen för familje- och systemorienterad terapi i Stockholm, den 20/10 2016 fick jag nys om i våras

och anmälde mig direkt. Jag skulle inte bli ensam där. Det kom 130 personer. 10 mer än lokalen var avsedd för.

Men det började redan dagen innan. Jag hade fått en inbjudan att möta Harlene tillsammans med ett mindre antal personer i en lägenhet på Söder. Vi arbetade med ett ärende och Harlene ledde med det som har blivit hennes kännemärken. Noggrant formulerade frågor utifrån de svar hon fått. Stillsamt med eftertänksamhet och pregnans. Respektfull inför dem hon möter. Inga stora gester. Hon ser ut som det hon gör. Hon verkar vara ett med sitt förhållningssätt.

Hon fick så småningom frågan om hur hon såg på andra mer aktiva och kanske mer offensiva sätt att arbeta. Svaret kom lugnt och stilla. Alla måste få arbeta utifrån sina förutsättningar och idéer. Människor blir mest kreativa när de får vara sig själva och vara som de vill. Bara man vet vad det är man vill med det man gör. Bara man gör sig medveten om sin intention. Och så var jag hemma igen. Hemma i mitt eget perspektiv. Jag skulle ha kunnat svara på samma sätt. Jag visste inte, eller snarare, hade inte tänkt på det på så lång tid, att jag var så influerad av de här idéerna. De är mina nu.

Så satt jag och tänkte och förundrades över hur snabbt tiden går. Det var 13 år sedan jag träffade Harlene på Familjeterapeuterna Korsvägens 5-årsjubileum. Modernismen är varken bättre eller sämre än det vi kallar post-modernismen. Aktivitet är inte motsatsen till samtal. Människor är inte onda eller goda. Dualismen är död. Vi är så mycket mer och både och. Fast vi lever i en värld där motsatsen är normen – dualismen är i allra högsta grad levande. Ett levande lik. Vi behövs. För vi människor verkar ha en tendens att tänka i motsatser.

Att skapa innebörd och mening genom att dela upp världen i par där den ena polen per definition alltid är värd mer än den andra.

Det var så jag tänkte där jag satt och lyssnade och tyckte så mycket om att höra alla frågorna och svaren. Och tystnaden där emellan så att det gavs utrym-

me för att ta in det som sagts och tänka egna tankar. Och det är så samtalet går vidare. Det är så dialogen ser ut.

Dialogen som Harlene, med hjälp av Bakthin, Shotter och de tidiga grekiska filosoferna, beskriver som en aldrig sinande kärlek till kunskap. Det öppna och aldrig avslutade samtalet eftersom vi alltid är i dialog med andra, vår värld eller oss själva. En naturlig och spontan process och inget som kan planeras, styras eller manipuleras. Dialogen är därför inget vi behöver ansträngas oss för – alltid framväxande, spirande och därför fylld med osäkerhet. (min fria översättning från engelskan) Det ställer krav på oss att vi ska bli säkra i osäkerheten, som i sig inte behöver vara oroande utan fylld med möjligheter. Orden blir viktiga. Vad orden betyder, vad de är fyllda med eftersom vi alla har vår egen förståelse vad orden innebär för just mig. (Tom Andersen spökar igen). Lyssna på svaren och utgå från dem i nästa fråga eller kommentar. Försöka förstå vad den andre menar.

Så skulle det fortsätta. Workshopen på Ersta Diakoni, inleddes med att Lisa Koser, ordförande i Stockholmsföreningen, hälsade alla välkomna, presenterade styrelsen, som jobbat så intensivt med workshopens tillblivelse, och lämnade sedan över ordet till Kerstin Hopstadius som fått i uppgift att introducera Harlene, som hon känt i 27 år!

Hon delade med sig av några av sina anteckningar från sina första 10 dagar på Houston Galveston Institute 1989. Hennes upplevelse av handlingsförmåga och att vi ska prata om våra patienter, klienter eller vad vi nu kallar de som vi möter så att de när som helst ska kunna komma in i rummet och delta i samtalet. Och hon fortsatte med fler visdomsord: En klient ska agera kompetent, inte utbildas i att agera kompetent.

Så var det Harlenes tur. Hon inledde med att sätta in oss i hennes värld, hennes sammanhang i Houston, en stad med 4 miljoner invånare och där det talas 180 olika språk. Den mest multikulturella staden i USA. Hon befin-

ner sig i en omgivning med ständigt lärande med handledning, utbildning och terapisaamtal i något hon benämner som "Collaborative dialogical practice". Samskapande med klienten inte samarbetande. Och så satte hon tonen med sitt lätta tilltal, sin auktoritet som hon utstrålar med sådan enkelhet.

Det är inte så lätt att få till stånd en dialog med ett så stort antal deltagare men Harlene gör det på sitt sätt. Vi får av och till tillfälle att prata med varandra två och två en kortare stund för att dela våra intryck och kanske hjälpa varandra att förstå vad det är vi förstått. Det gör vi nu. Harlene undrar varför vi är där. Vilka är våra förhoppningar och förväntningar. Hon går sedan runt i rummet och hör efter vad vi pratat om. Skriver sedan upp det hon hör på en whiteboard. Kollar noga om hon uppfattat det rätt. Hon kommer sedan under dagen att gå tillbaka till detta för att bocka av vad hon hunnit med. Precis som vi kan göra i familjeterapin. Vi blir inte bara passiva lyssnare.

Fortsättning på nästa sida

Lösningsfokuserade samtal för människor som arbetar med människor

Program våren 2017

❖ **Baskurser 3-dagar Harry Korman**

- 6-8 feb 2017
- 5-8 maj 2017

❖ **Fördjupningskurs 4 dagar med Harry och/eller Jocelyne Korman**

- 23-24 mars och 20-21 april 2017

❖ **Ettårig diplomutbildning i samarbete med Institutet för Lösningsfokus i Göteborg Start 24-25 april 2017**

❖ **Signs of Safety 5 dgr intensive våren 2017 är fullbokad**

Hela programmet för 2017 finner du på www.sikt.nu
För mer info maila info@sikt.nu eller ring på 040-579480

SIKT Malmö

Ett par frågor sticker ut lite mer än andra för mig. Hur gör du för att få teknik att inte bli teknik? Vill se hur du lever perspektivet! Underbara frågor! Lever hon upp till detta? Visst, hon visar oss hur hon lever sitt perspektiv under hela dagen genom sitt ständiga lyssnande och samskapande med oss. Bland annat går hon igenom sina, vad hon benämner som, grundläggande perspektiv, orienterade antaganden:

- Behålla skepticismen
- Undvika generaliseringar
- Förorda lokal kunskap
- Kunskap som en interaktiv och social process

- Språket som en kreativ och social process

- Att se kunskap och språk som förändrande

- Lyfta det enkla vardagliga livet (fritt översatt från engelska)

Det är självklarheter för många av oss i rummet men det är skönt att få det sammanfattat. Jag gillar att hon börjar med grundantagandena, som hela arbetet vilar på. Det gäller sedan att försöka leva upp till att alla individer är unika, att diagnoser kommer utifrån och inte beskriver hela människan. Kategoriseringar och diagnoser säger inte något om vem du är. Att verkligen lita på och tro på att ny kunskap skapas och växer i dialogen och att förändring inte behöver vara så stort. Vi förändras hela tiden.

Det är så Harlene fortsätter. Visar att hennes perspektiv och grundläggande antaganden inte utgör en teknik utan är ett sätt att vara och att bli:

”A posture, an attitude, and a tone that reflects a way of being in relationship an conversation with people, including a way of thinking, talking acting, and being responsive with them. (tyckte det var synd att översätta detta)

På så sätt blir det filosofiska ställningstagandet en livsfilosofi – en världsbild som inte separerar det professionella från det personliga. Jag känner mig hemma i detta. Försöker leva efter det så gott jag kan och misslyckas jag, vilket jag gör varje dag, så får jag göra nytt nästa gång. Jag vet i alla fall vart jag vill, vad jag vill, vad min intention är. Så att det blir kongruent med mig, inte en roll. Jag är både värd och gäst. Precis som du. Jag är värd i mitt liv och också gäst i ditt. Du är värd i ditt liv och gäst i mitt. Det svåra är att leva detta. Att lita på att det är OK. Att det räcker. Att jag inte måste ta fram expertrollen, som så ofta förväntas av mig.

In kommer nya ställningstaganden, nu aktions-orienterade:

- Konversationspartners i delad efterforskning

- Relations-expertice

- Icke-vetande

- Att vara öppen

- Gemensamt omskapande, förändrande

- Osäkerhet

- Lyfta det enkla vardagliga livet

Hon pratar om det ömsesidiga lärandet. Som om det var självklart, vilket det är, eller inte. Inte för alla. Och så kommer idén om gåvan vi får ta på. Den gåva som det är när någon kommer till oss med sin berättelse. Vi kan bara ta på den från det håll som den visas för oss. Vi får inte hela berättelsen för den är som ett nystan utan början och slut som ingen av oss kan göra anspråk på att kunna berätta från början till slut. Det tangerar det narrativa perspektivet hela tiden, kommer jag på under tiden jag sitter där och lyssnar och njuter. Vi måste låta den andre bestämma var de vill börja och jag kan inte se baksidan av nystanet. Och hur hon menar att det är viktigt att kunna vara öppen med varför hon ställer den fråga hon gör. Vad tänker vi om de vi möter? Vad säger vi till våra handledare? ”being public”. Den här terapin är din – inte min. Jag tycker så mycket om den inställningen. Det är så jag vill vara. Det är så jag vill ha det.

Men hypotesen då, är det någon som tänker. Vi får ju hypoteser i huvudet hela tiden. Ätminstone jag. Vad gör vi med dem? De är näring för tankar och samtal. Vill du höra vad jag tänker? Det kanske kan hjälpa oss? Bara vi inte gör dem till sanningar. Att jag inte gifter mig med mina hypoteser. De är bara mina skapelser. En blandning av ditt och mitt. Hur passar det in eller inte. Kan det vara till stöd, eller inte?

Vi pratar med varandra igen. Två och två. Och sedan lyssnar Harlene igen på vad vi pratat om. Och samtalet tar oss vidare. Vi skapar ett rum för konversation för delat lärande. Vi fixar inte saker. Vi fixerar saker. Och Harlene ger oss sedan en bild från andra hantverk: ”Materialet lär oss vad vi ska väva”. Vi använder vad vi har.

Så fortsätter det - och det blir lunch. Ett välkommet avbrott för lite eftertanke. Vi behöver alla tid för att tänka på vad vi vill säga. Tom Andersen tittar ner från sin himmel igen och nickar.

När vi startar igen får Harlene två frivilliga ur åhörarskaran att prata om sina egna dilemman. Hon vill visa hur

hon arbetar. Det görs plats där framme för samtal med tre inblandade.

Hon startar med att fråga vad var och en av dem vill få ut av samtalet. (Naturligtvis). Det är så det fortsätter. Det blir två samtal. Den ene får lyssna, den andre prata. Harlene är noga med att upprepa de svar hon får för att kontrollera att hon förstätt det rätt. Vi får se förhållningssättet i aktion. Hur hon gör, ställer frågor, bekräftar och går vidare. Samtalen verkar berika varandra. De får idéer av varandra. Det är öppna samtal utan slut. Inga lösningar. Det blir känslösamt och det är en tät stämning. All heder åt de frivilliga som så generöst delar med sig av fragment ur deras liv. Visar oss sina nystan. Och jag sitter och tänker på vilka frågor jag skulle ställt. Och att vi är olika och att det är precis så det är. Så det ska vara. Teknikerna blir synliga i samtalet. För tekniker har vi alla. Fast vi kanske inte tänker på dem som tekniker. Vi har våra tricks. Vi har våra sätt att leva det vi tror på och det vi vill vara.

Två och två igen i samtal. Denna gång lite längre. Tiden bara rusar fram längs reflektionsboulevarden. Harlene fortsätter som tidigare med att lyssna på vad vi pratat om. Tempot. Pauser. Inte skynda på. Följa de vi lyssnar på. Inte fixa. Ytterligare en metafor blir synlig. Helikoptern som vi sitter i och försöker se den andres livs landskap. Vi berättar alla våra historier på olika sätt och olika i olika sammanhang. Hur lätt det är att fastna i min idé om vad den andre säger. Att fylla ut de tomrum som uppstår med egna formuleringar. Ja, det är mänskligt och det görs hela tiden. Det viktiga är ändå att jag vet hur jag vill uppträda i den här världen och att jag ständigt försöker leva det. Vi vet ju också hur viktigt det är med den relation vi skapar och det går inte att skapa en god relation om du inte är du. Det märks om du spelar en roll. Ditt förhållningssätt lyser igenom hur du än gör. Det går inte heller att kopiera någon annan. Inte ens Harlene. Jag måste hitta mitt eget sätt att leva det jag vill. Det är det hon säger. Inte att vi ska kopiera henne.

Tiden går fort på slutet och Harlene visar en sista bild, som blir som en sammanfattning av dagen. Unik är ordet som kommer för mig. Möta människor, relationer och situationer som att de är unika. Det är vårt ansvar att bjuda in till den här typen av samtal. Det är inte det vanliga. Det här blir ovanligt och det är viktigt att det blir lagom ovanligt, skulle Tom Andersen ha sagt om han var här. Och, som sagts tidigare, det gäller att

inte förstå och anta saker för tidigt. Det långsamma tempot hjälper till att hinna tänka på vad det är jag hört och vad jag vill säga.

Så närmar vi oss avslutet. Inte överraskande får vi frågan om vad vi tar med oss härifrån idag. Två och två igen. Och Harlene som frågar vad vi sagt till varandra. Vad tar jag med mig. Hela dagen. En påminnelse om hur viktigt det är för mig att fundera på vad det är jag vill uppnå och hur jag vill framstå i världen. Även om jag inte kan styra över den andres tolkning av mig. Frustrerande och också skönt.

Gunnar Forsberg från stockholmsstyrelsen får oss att lyssna på Haydens trumpet concerto in E flat, som svävar genom salen och säger sedan:

– Vi har deltagit i en resa mot djupet av dialogisk praktik och det vi har funnit har varit vackert och värdefullt!

Vad mer behöver sägas? Och det är så det slutar. Och det är så det kommer att fortsätta i var och en av oss.

Stort tack till hela styrelsen för Stockholmsföreningen för ett fantastiskt arbete med arrangemanget.

Björn Holmberg

Referenser:

Anderson, H. (2016). A few considerations for inviting Dialogue. (Artikel)
Anderson, H. (1999). Samtal, Språk och Möjligheter. Stockholm, Mareld förlag
Anderson, H. & Goolishian, H.A. (1992) Från Påverkan till medverkan. Stockholm, Mareld förlag
Andersen, T. (2003). Reflekterande

processer. 4:e utökade upplagan. Stockholm. Mareld förlag
Luthman, S. H. & Kirschenbaum, M. (1977). Familjeterapi och familjedynamik. Stockholm. Natur och Kultur.
Minuchin, S. (1976). Familjer i terapi. Stockholm. Wahlström och Widstrand
Satir, V. (1975). Familjeliv. Stockholm. Wahlström och Widstrand
Selvini-Palazzoli, M., Boscolo, L., Cecchin, G. & Prata, G. (1982) Paradox och Motparadox. Stockholm. Natur och Kultur
White, M. (2004). Narrativ Practice and Exotic Lives: Resurrecting diversity in everyday life. Adelaide. Dulwich centre publications

Psykofarmaka - risker och alternativ

Hur kan det komma sig att det saknas forskning som belyser hur man kan ta sig ur ett beroende av psykofarmaka?

Detta var en av de frågor som ställdes under lördagens vetenskapliga symposium i Göteborg, som belyste risker med och alternativ till psykofarmaka vid allvarliga psykiska problem. Symposiet arrangerades av stiftelsen Det utvidgade terapirummet i Göteborg, som leds av Carina Håkansson fil.dr och psykoterapeut. En fullspäckad dag belyste frågorna ur olika perspektiv och lämnade efter sig en känsla av både förstämning och beslutsamhet. Vi fick ta del av presentationer av namnkunniga forskare inom fältet – forskare och praktiker där några själva tagit sig ur vårdapparaten och de svåra livsomständigheter som gjort att de under en tid i livet levit med diagnosen schizofreni. Publiken var internationell och bestod av både professionella hjälpare, anhöriga och personer med egna erfarenheter av psykos från 13 olika länder. Det var ganska få svenska kollegor på plats – kanske en avspegling av hur kontroversiellt det är att tala om detta i Sverige?

Robert Whitaker – vetenskapsjournalist och författare från USA, slog fast två grundläggande missförstånd med den sjukdomsmodell psykiatri formats i under de senaste 50 åren – då också psykofarmaka med hjälp av läkemedelsindustrin slagit igenom som den dominerande behandlingen.

– Psykofarmaka (psykosmediciner och SSRI-preparat) skapar abnormali-

teter i hjärnans funktion. De fixar inte kemiska obalanser utan skapar dem!

Psykiatriska droger skapar och ökar kronisk sjukdom och försämrar människors förmåga att fungera.

Psykiatriska droger hindrar den självläkning som tidigare och i andra kulturer är vanlig vid psykos.

Biverkningar och beroende av psykofarmaka missförstås som återfall i sjukdom och leder till ökad medicinering under allt längre tid.

Sami Timimi – professor och barnpsykiater från Storbritannien, påminde om det faktum att psykiatriska diagnoser är av en helt annan sort än medicinska. Psykiatriska diagnoser är snarare ”klassifikationer” – sammanställningar av symtom, som inte säger någonting om hur eller varför dessa symptom uppkommit eller var ”felet” finns. När man klassificerar företeelser i andra vetenskaper – till exempel antropologi, är det självklart att man klassificerar utifrån flera olika perspektiv för att få en bättre förståelse och helhetsbild, eftersom det rör sig om komplexa och mångfacetterade företeelser. När det gäller psykiatri har den dominerande medicinska modellen – med den obligatoriska förskrivningen av psykofarmaka utarmat andra humana behandlingsmetoder.

Olga Runciman - psykolog från Danmark med lång erfarenhet att arbeta med människor med psykos i terapi, beskrev mycket fint – också utifrån egna erfarenheter – hur människor som varit med om traumatiska upplevelser, så småningom kan förlora känslan av sam-

manhang och tillhörighet. Då startar en process som över tid leder till att man alltmer drar sig undan den vanliga världen. När man tillslut befinner sig bakom denna ”glasvägg” får man inte någon återkoppling från ”verkligheten” vilket leder till ökande rädsla, isolering, röster/hallucinationer och paranoia.

Terapeutens uppgift är att punktera glasväggen och bygga broar till verkligheten genom att skapa relation, möta människan där hen befinner sig, undersöka människans värld och undra över vad som har hänt honom eller henne.

John Read, professor i psykologi och forskare från Storbritannien talade bland annat om forskning som visar att människor som varit med om tre typer av trauman löper 18 gånger större risk att bli psykotiska jämfört med människor som inte varit utsatta för våld. Om man varit med om fem trauman är sannolikheten 193 gånger större att bli psykotisk.

Med kunskap om allt detta och mycket mer blir frågorna smärtsamt närvarande: vilket samhälle vill vi ha? Hur ska vi hjälpa människor i framtiden som varit med om svåra livshändelser? Var finns de sammanhang där man får möjlighet att bryta isolering och ensamhet och återknyta kontakt med verkligheten? Var finns den psykiatri som på allvar frågar ”Vad har hänt dig – vad har du varit med om?” Och var finns de läkare som kan hjälpa till när människor vill sluta äta farliga mediciner?

AnnMarie Johansson Sahlin

B-FÖRENINGSBREV

RETURADRESS:

SFT
c/o Anita Blom af Ekenstam
Ringvägen 47b
181 51 Lidingö

www.sfft.se

KALENDARIUM 2017

17 JANUARI

VAD ÄR VERKSAMT I PSYKOSOCIALT BEHANDLINGSARBETE. GRUNDERNA I ETT FEEDBACK-INFORMERAT ARBETSSÄTT. WORKSHOP MED SCOTT D MILLER
WWW.GCK.NU
GÖTEBORG

6-8 FEBRUARI

BASKURS I LÖSNINGSFOKUSERAT ARBETE, HARRY KORMAN
WWW.SIKT.NU
MALMÖ

26-29 JAN 9-12 MARS

SEMINARIE- OCH FAMILJEHANDLEDARUTBILDNING
FAMILY-LAB.SE
STOCKHOLM

23-24 MARS + 20-21 APRIL

FÖRDJUPNINGSKURS I LÖSNINGSFOKUSERAT ARBETE, HARRY OCH/ELLER JOCELYNE KORMAN
WWW.SIKT.NU
MALMÖ

6-7 APRIL

PSYKOFARMAKA – RISKER OCH ALTERNATIV. VAD SÄGER INTERNATIONELL FORSKNING OCH BEPRÖVAD ERFARENHET?
WWW.UTVIDGADERUM.SE
GÖTEBORG

5-8 MAJ

BASKURS I LÖSNINGSFOKUSERAT ARBETE, HARRY KORMAN
WWW.SIKT.NU
MALMÖ

31 MAJ-3 JUNI

MEETING IN THE MIDDLE
NORDISK FAMILJETERAPIKONGRESS
HTTP://NORDISCKONGRESS2017.ICE.IS
REYKJAVIK ISLAND

18-20 OKTOBER

PSYKOFARMAKA – RISKER OCH ALTERNATIV. VAD SÄGER INTERNATIONELL FORSKNING OCH BEPRÖVAD ERFARENHET?
WWW.UTVIDGADERUM.SE
GÖTEBORG

**ANNONSERA I SFT – SVENSK FAMILJETERAPI. HELSIDA 4 000 KR, HALVSIDA 3 000 KR
KVARTSSIDA 2 000 KR PLATSANNONS KVARTSSIDA 4 000 KR.**

NÄSTA NUMMER KOMMER UT I MARS. MANUSSTOPP 15/2

KONTAKTA REDAKTIONEN SFTRED@TELIA.COM